

EVALUACIONI IZVJEŠTAJ za projekat

„Pružanje podrške u oblasti rehabilitacije i reintegracije starijih ljudi u okviru socijalne zaštite“

Evaluatorka projekta - mr Vesna Minić, psiholog

Evaluacija je uradjena na osnovu:

- ispunjavanje ličnih evalutivnih formulara nakon treninga
- razgovori sa korisnicima
- razgovori sa zaposlenima u Domu starih "Grabovac" i u JU CSR Kotor i Budva

Projekat „Pružanje podrške u oblasti rehabilitacije i reintegracije starijih ljudi u okviru socijalne zaštite,, u Domu za stare u Risnu je realizovan od strane Organizacija Art of living Montenegro, a podržan je od strane Ministarstva finansija i socijalnog staranja Crne Gore.

Projekat je realizovan u partnerstvu sa Institutom za medije Crne Gore kroz potpisivanje memoranduma o saradnji.

Svrha i ciljevi evaluacije

Evaluacija se fokusira na uticaj sveobuhvatnog programa koji nudi inovativne i efikasne alate sa višestrukim dobrobitima. Kroz tehnike disanja, jednostavne fizičke vježbe, meditacije i relaksacije, učenje novih saznanja i vještina i interaktivne metode sa sadržajima izazova, ali i mogućnosti svakodnevnog života, osobe postaju svjesnije same sebe, u stanju su da otpuste negativne emocije, nagomilani stres i eventualno destruktivno ponašanje. Učesnici programa projekta u organizaciji Art of living Montenegro kroz projektne aktivnosti osposobljeni su da preuzmu veću odgovornost za svoje živote. Realizacijom ovog projekta željelo se postići to da se starim licima koja su u institucionalnom obliku zaštite u sistemu socijalne zaštite unaprijedi kvalitet života, kao i zaposlenih u Domu za stare „Grabovac,, u Risnu i zaposlenih u JU Centru za socijalni rad za opštinu Kotor i Budva, koji rade sa starim osobama.

Evaluatorka je:

- izvršila evaluaciju relevantne evidencije i dokumentacije
- obavila razgovor sa ključnim zainteresovanim stranama, akterima (učesnicima) i predstavnicima zaposlenih u institucijama, koji su učestvovali u projektu
- analizirala i prezentovala njihove zaključke
- pripremila i dostavila završni evaluacioni izvještaj

Program je evaluiran kroz tri segmenta:

- Prvi dio evaluacije se sastojao u praćenju izvođenja programskih aktivnosti tokom trajanja programa.
- Drugi dio se sastojao u evaluiranju projekta od strane samih učesnika, kroz razgovor i popunjavanjem evaluacionih listi, koje su bile pripremljene za tu svrhu.

- Treći dio čini evaluacija za zaposlene u Domu i u Centru za socijalni rad. Među intervjuisanim osobljem je bilo i onih koji su učestvovali aktivno u programu, kao organizatori, saradnici i učesnici, ali i onih koji nijesu učestvovali.

REZULTATI EVALUACIJE

Analiza pripremne faze

Kakav je bio doprinos Doma starih „Grabovac,, Risan i JU Centra za socijalni rad za opštine Kotor i Budva?

Dom starih se aktivno uključio u realizaciju projekta, obezbjeđujući adekvatan prostor za rad, predložene grupe korisnika za učestvovanje u programu projekta, uključeni su zaposleni kao podrška starim licima i zaposleni učesnici u programu projekta, od strane menadžmenta Doma omogućeno je zaposlenim prisustvo programu projekta u toku radnog vremena.

JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor i Budva, omogućio je svim zaposlenim stručnim radnicima da učestvuju u projektu. U program projekta se uključilo njih 9 i to 4 stručna radnika iz centra Budva i 5 stručnih radnika iz Centra Kotor. JUCentar za socijalni rad za opštine Kotor i Budva omogućio je učesce u programu projekta i obezbijedio prostor za realizovanje aktivnosti za 9 zaposlenih stručnih radnika i prepoznao značaj realizacije za zaposlene koji rade sa starim licima.

Da li su odgovarajući ljudi identifikovani kao korisnici?

Evaluacija je pokazala da su kroz projekat obuhvaćeni odgovarajući korisnici. U pripreмноj fazi u saradnji sa menadžmentom Doma za stare su identifikovani potencijalni učesnici u programu projekta sa više odjeljenja doma. Istražile su se potrebe ustanove, kao i struktura korisnika, obzirom na godine starosti, u skladu sa interesovanjima, kapacitetima i mogućnostima da isprate program projekta i u skladu sa zdravstvenim stanjem. Realizatori programa i menadžment Doma starih dogovorili su na početku da poziv bude otvoren za sve, čak i ljude koji su vrlo malo pokretni ili gotovo nepokretni. Cilj je bio da se da šansa da i za njih ovaj program donese nešto dobro.

Na osnovu predhodnih procjena potreba samih ustanova i mogućnosti korisnika, realizovan je projekat u trajanju od sedam mjeseci gdje je oko 60 osoba, žena i muškaraca koji borave u JU Dom za stare „Grabovac u Risnu i oko 10 zaposlenih u JU Centru za socijalni rad za opštine Kotor i Budva, kao i oko 10 zaposlenih u Domu u Risnu, prošlo kroz svjetski prepoznat program (trening za upravljanje stresom, rehabilitaciju i reintegraciju) koji efikasno transformišu negativne emocije, matrice razmišljanja i ponašanja. Sveobuhvatni program nudi inovativne i efikasne alate sa višestrukim dobrobitima. Kroz tehnike disanja, jednostavne fizičke vježbe, meditacije i relaksacije, učenje novih saznanja i vještina i interaktivne metode sa sadržajima izazova, ali i mogućnosti svakodnevnog života, osobe postaju svjesnije same sebe, u stanju su da otpuste negativne emocije, nagomilani stres i eventualno destruktivno ponašanje i osposobljeni su da preuzmu veću odgovornost za svoje živote.

Kako je projekat identifikovan? Ko je imao ideju, ko je imao inicijativu?

Inicijativa je menadžmenta Doma u Risnu, a prilika je bio Javni konkurs. Projekat se realizuje u oblasti podrške starijim licima za život u zajednici i usaglašen je sa ciljevima iz sledećih nacionalnih i međunarodnih dokumenata:

Strategija razvoja sistema socijalne zaštite starijih lica za period od 2018. do 2022. godine

Strategija se zasniva na sljedećim vrijednostima: starenje se sagledava kao aktivno, produktivno, zdravo i pozitivno.

Opšti cilj ove Strategije je unaprijeđena socijalna zaštita starijih, s integrisanim uslugama i podrškom radi očuvanja i poboljšanja kvaliteta njihovog života. Posebni ciljevi su: 1) Unaprijediti socijalnu odgovornost i integrativni pristup koji omogućava podsticanje socijalne inkluzije, povećanje kvaliteta života i korišćenje kapaciteta starijih za samostalan život. 2) Unaprijediti usluge socijalne zaštite starijih. 3) Unaprijediti sistem kvaliteta usluga starijih. Odgovorno planiranje i sprovođenje Strategije zahtijeva i planiranje na državnom, međuopštinskom i opštinskom nivou.

Strategija razvoja sistema socijalne i dječje zaštite za period od 2018. do 2022. godine

Strategija je jedan od najvažnijih nacionalnih strateških dokumenata koji se odnosi i na pitanja razvoja sistema socijalne zaštite za starije. Opšti cilj ove strategije jeste unaprijeđen kvalitet života korisnika socijalne i dječje zaštite i njihova osnaženost za samostalan i produktivan život. Mjera 3.4: "Uspostavljanje inovativnih usluga". Predviđeni zadatak: 3.4.1. "Podsticati razvoj inovativnih usluga socijalne i dječje zaštite, na državnom i lokalnom nivou, u skladu sa obezbjeđenim sredstvima iz budžeta i drugih izvora."

Povelja EU o osnovnim pravima ukazuje da "Unija priznaje i poštuje prava starih lica na dostojanstven i nezavisan život i na učešće u društvenom i kulturnom životu."

Madridski internacionalni plan akcije o starenju (MIPAA, 2002.) je jedan od ključnih dokumenata globalne politike starenja. **Vodič, izdat 2007. od strane UN** nudi nosiocima nacionalnih politika praktične sugestije za implementaciju Plana. MIPAA naglašava potrebu da integriše proces razvoja globalnog starenja sa širim procesima socioekonomskog razvoja, pozivajući na preispitivanje politika starenja sa aspekta razvoja. Ovo naglašavanje odražava savremen pogled na starenje i starije osobe, sa fokusom na jednako postupanje, osnaživanje i poštovanje osnovnih ljudskih prava.

AOL program rehabilitacije je kratkoročno u domovima u Risnu i Bijelom Polju realizovan u nekoliko navrata od 2013. godine, na oba mjesta vremenski ograničeno. Ovim projektom program je dobio mogućnost za duži vremenski period, kontinuirani i sistematičniji pristup doprinosu osnaživanja starijih ljudi i provjeri koliko je koristan za starije ljude u okviru sistema socijalne zaštite.

Trenutno u ustanovama za smještaj starijih, kao i u ustanovama koje o njima brinu nema dovoljno inovativnih programa (mentalnog i emotivnog) osnaživanja, a usluge sa tim ciljem se prije svega svode na mestimične kognitivne i bihejvioralne terapije, koje nijesu lako prihvatljive ljudima u ovom životnom dobu bez prethodnog terapijskog iskustva i time su nedovoljno djelotvorni alat za jačanje i održavanje stabilnog emotivnog i mentalnog stanja. Stoga AOL program rehabilitacije kognitivne inpute dopunjuje sa praktičnim metodama, značajnog dejstva.

Sveobuhvatni program nudi inovativne i efikasne alate sa višestrukim dobrobitima. Kroz tehnike disanja, jednostavne fizičke vježbe, meditacije i relaksacije, učenje novih saznanja i vještina i interaktivne metode sa sadržajima izazova, ali i mogućnosti svakodnevnog života, osobe postaju svesnije same sebe, u stanju su da otpuste negativne emocije, nagomilani stres i eventualno destruktivno ponašanje i osposobljene su da preuzmu veću odgovornost za svoje živote.

U cilju povećanja otpornosti na stres, poboljšanja vještina za rješavanje izazovnih situacija i ukupnog fokusa, zdravlja i zadovoljstva na radnom mjestu, varijacija ovog treninga je ponuđena i za zaposlene (oko 20 osoba ukupno iz obje ustanove). Oni tako dodatno jačaju i svoje profesionalne kompetencije i postaju osnova održivosti programa.

Ovaj projekat doprinosi kvalitetu i raznovrsnosti usluga u javnim ustanovama za život starijih ljudi u Crnoj Gori, kao i u javnim ustanovama koje pružaju usluge socijalne zaštite starijim ljudima. Program je koncipiran tako da koristi integrisani pristup rehabilitaciji i reintegraciji, koji uključuje korisnike/ke javnih ustanova za starije ljude, njihove zaposlene, centre za socijalni rad, lokalnu i širu javnost u Crnoj Gori.

U trajanju od 7 mjeseci oko 60 osoba, žena i muškaraca, koji borave u JU za starije u Risnu i oko 20 zaposlenih u Domu i Centru za socijalni rad za opštine Kotor i Budva, su prošli kroz svjetski prepoznat program (trening za upravljanje stresom, rehabilitaciju i reintegraciju), koji efikasno transformiše negativne emocije, matrice razmišljanja i ponašanja.

Opšti cilj projekta je osnaživanje korisnika/ca domova za starije ljude, kao i starijih ljudi koji koriste usluge Centra za socijalni rad i dalje živeći u svojoj primarnoj sredini, holističkim pristupom, pruženjem specifičnih tehnika i znanja, zahvaljujući kojima će se kroz svestrani razvoj ličnih kapaciteta umanjiti osjećaj napuštenosti i izolovanosti, koji je kod njih karakterističan.

Specifični ciljevi su:

1. Promovisati humanu i sigurnu klimu sa povećanim poštovanjem ljudskih prava, u institucijama koje brinu o starijim ljudima
2. Povećati svijest javnosti i osjetljivost na prava starijih ljudi i koristi mjera rehabilitacije.

Rezultati projekta:

- Promovisana humana i zdrava klima u institucijama koje brinu o starijim ljudima
- Unaprijeđen kvalitet života starijih ljudi koji borave u domu starih, kroz primjenu tehnika disanja, jednostavnih fizičkih vježbi, meditacije i relaksacije.
- Izrađen je anketni list koji je omogućio dobijanje kvalitetnih podataka i njihovu obradu.
- Obezbijedena dinamika praktikovanja tehnika inovativnog karaktera kao stil zdravog života
- Razvijena svijest o važnosti zdravih stilova života kroz konzumiranje zdrave hrane i primjene tehnika korištenih u projektu
- Smanjen nivo stresa i njegovanje zdravih stilova života kod zaposlenih u Domu starih i u Centru za socijalni rad

Evaluacijom se željelo utvrditi i to da li stara lica koja borave u instituciji, sa određenim su zdravstvenim problemima usled starosti ili nekih drugih zdravstvenih razloga, su zainteresovani za ovakav vid učestvovanja u programu.

Da li korisnici na ovaj način mogu i dalje funkcionisati, u smislu organizovanja zajedničkih programa relaksacije, uz podršku zaposlenih.

Evaluacijom se utvrđivalo i to koliko je važan bio projekat zaposlenima koji su učestvovali u projektnim aktivnostima namijenjenim njima i koji su benefiti od samog projekta vezano za olakšanje u svakodnevnom radu sa korisnicima u Domu za stare. Procjenjivalo se u kojoj mjeri je Program doprinio poboljšanju kompetenci zaposlenih u Domu i Centru.

Projekat „Art of living“ u JU Dom starih „Grabovac“ započet je krajem decembra 2021. godine. Kako za korisnike tako i za zaposlene, drugačiji koncept od onog na koji smo navikli.

Rijetko koja osoba se bavila tehnikama disanja ranije. Zainteresovanost je bila na zadovoljavajućem nivou što se tiče korisnika.

Evaluacija projekta je urađena na tri nivoa:

- Prvi dio evaluacije se ogleda u praćenju projektnih aktivnosti tokom trajanja projekta u kojem su učesnici stara lica koji borave u Domu starih „Grabovac,, u Risnu
- Drugi dio evaluacije se odnosi na zaposlene u Domu starih „Grabovac,, u Risnu
- Treći dio evaluacije odnosi se na zaposlene u JU Centru za socijalni rad za opštinu Kotor i Budva, koji rade sa starim licima.

U toku realizacije projekta zadatak evaluatora je bio da povremeno prisustvuje realizaciji projektnih aktivnosti koje su realizovane, u početku, prvih mjesec dana, svakog radnog dana u tačno planirano vrijeme za po dvije grupe učesnika a kasnije jednom sedmično (srijeda) u dva termina sa različitim grupama korisnika u trajanju od po sat vremena. Jednostavne fizičke vježbe, vježbe disanja kao i relaksacije i meditacije realizovane su od strane trenera Aleksandre Grujović i Zorane Milošević. Sve realizovane aktivnosti u radionicama su imale dinamiku, predvidivost, stalnost što je veoma važno za stara lica koja borave u domu.

Prisustvo realizaciji projektnih aktivnosti je bilo uvijek predhodno planirano i dogovoreno sa realizatorima. Prisustvo evaluatora je bilo važno iz razloga neposrednog uvida toka i načina rada, procjene stepena zainteresovanosti korisnika uključenih u projekatne aktivnosti i procjena nivoa zadovoljstva svih aktera. Realizacija projektom planiranih aktivnosti se održavala predviđenom dinamikom za više različitih grupa korisnika i to se radilo u dvije grupe u terminima od po 1h (prva grupa od 10-11h i druga grupa od 11-12h).

Realizovane aktivnosti su se sprovodile sa dvije grupe :

- Korisnici prve grupe su bili sa odjeljenja palijativijve njege i gerijatrije
- Korisnici druge grupe su sa odjeljenja psihogerijatrije i demencije

Grupe su bile heterogene i način rada sa učesnicima je bio prilagođen a povremeno se realizovao na kratko individualni pristup od strane realizatora aktivnosti i to u situacijama kada je bila potrebna intervencija. Učesnici su imali pravo izbora u smislu određivanja vremena koje će provesti u aktivnostima. Kroz realizaciju projektnih aktivnosti korisnici Doma starih Risan su koristili

raznovrsne tehnike disanja i relaksacije koje su pored pozitivnih efekata na tjelesno i mentalno zdravlje uticale i na emocionalni status učesnika projekta, što su neki od korisnika prilikom intervjua i verbalizovali. U radionicama kroz jedan ustaljeni ritam, režim i dinamiku rada korisnici su imali priliku da se druže, zajedno vježbaju, razviju osjećaj pripadanja grupi, zajedništvo, veoma prisutna je emotivna povezanost i usmjerenost jednih na druge kao i briga jednih za druge u kontekstu da li im je zanimljivo, naporno, dosadno, da li su zainteresovani i slično. Pozitivan fid bek između trenera i učesnika je bio prisutan.

Vježbe odnosno primjena tehnika za čitavo vrijeme projekta imali su dinamiku i predvidivost što je za jednu od tri ciljne grupe (stara lica korisnici Doma) starijih imalo važnu ulogu u smislu planiranja vremena i strukturiranja slobodnog vremena po tačno utvrđenom planu učestvovanja. Imali su lične kontakte što je veoma važno i imali priliku da upravljaju vremenom i načinom sopstvenog učešća projektnim aktivnostima. Veoma važno je to što je postojala dobra komunikacija između korisnika i trenera i sticao se utisak da način komunikacije trenera sa svakim učesnikom ponaosob je prilagodjen i iz takve komunikacije je proizilazio efekat da je starijim ljudima bitno pored toga šta će se reći i kako će im se reći.

U toku rada u grupama koje su brojale po oko 20 prisutnih trener je držao pažnju korisnika, imao dobru intrakciju sa učesnicima a u isto vrijeme i prepoznao eventualni izazov koji je proizilazio iz različitih razloga (umor, nezainteresovanost, nemotivisanost, nemogućnost daljeg učešća usled zdravstvenih problema i sl). Prilikom intervjua sa korisnicima, dobila se informacija da im je druženje važno, da u projektu učestvuju i korisnici koji rijetko su izlazili van sobe u kojoj borave. Važno je istaći da su u intervjuima naveli da su emocionalno ispunjeni, zadovoljni, srećni, da su neki od njih u mlađim godinama bavili sportom pa su im vježbe poznate i da im znače u zdravstvenom, emocionalnom i socijalnom kontekstu. Korisnici su dobro prihvatili trenere. Sa protokom vremena prihvatanje je preraslo u prijateljstvo, razvio se odnos punog povjerenja koji se reflektovao kroz uvažavanje, otvorenost, srdačnost, nježnost, potrebu i radost da su zajedno. Izražavali su zahvalnost na prepoznavanju prilagodljivosti tehnika i individualnosti. Redovna praksa je dala sljedeće rezultate: kondiciono su osnaženi - vježbe su intenzivirane a čas traje duže; I gr. - 50min; II gr. - 60min. Tokom časa njihova pažnja je usredsređena, dah je kontinuiran (rijetko ko da se zakašlje ili zagrcne, što je u početku bila redovna pojava), uspostavljen je mir. Bolje prihvatanje različitosti, tj lakše prihvataju jedni druge. Energija cirkuliše od trenera ka korisnicima i obrnuto. Sve se dešava s lakoćom i van vremena, vrijeme im tako proleti da s nevjericom konstatuju da je proteklo 60min.

Zaposleni u Domu su učestvovali u trajanju od 6 dana, od kojih 4 dana kao učesnici, za sopstvenu dobrobit, usled posla punog tenzija, a 2 dodatna dana su se obučavali jednostavnim tehnikama koje bi eventualno nadalje samostalno primenjivali sa korisnicima. Neki od zaposlenih u Domu su bili 4 puta prisutni kao učesnici na radionicama. Organizatori programa su imali i 2 dodatna susreta, sa zaposlenima bez korisnika. Realizovani susreti su bila kratki, zbog njihovog radnog vremena.

U tom kontekstu neki od zaposlenih imaju mišljenje o kvalitetu programa, i u odnosu na to kako su se lično osjećali tokom programa, i u odnosu na to kako korisnici na program reaguju. U razgovoru svi zaposleni koji su prošli program imaju pozitivan stav o značaju programa za korisnike. U odnosu na sopstvenu dobit verbalizovali su sporadična prisustva u programu navodeći kao razloge prezauzetost na poslu, nemotivisanost i postojanje drugih personalnih prioriteta. Najbolji pokazatelj značaja realizacije programa su neki od komentara zaposlenih u Domu:

Psiholog u Domu starih „Grabovac“ Risan: „Cilj programa je da se čovjek osjeća dobro, kako fizički, tako i mentalno. Takođe, na vježbama učimo kako da uradimo neke, male, pozitivne stvari jedni za druge, što znači da program podstiče i druženje. I ne samo to, nego razvijamo jednu dobru naviku kod naših korisnika.“

Fizioterapeutkinja u Domu starih „Grabovac“ Risan: „Uvrstila sam redovno u svoj program sa korisnicima tehniku disanja pod imenom „Dah mjehom“. Sama sam bila vrlo zainteresovana da prisustvujem programu i u početku jesam koliko god sam mogla. Ali se program nažalost realizuje u vreme kada sam ja na poslu najviše zauzeta.

Korisnici po mom saznanju reaguju izuzetno lijepo i uvijek se raduju kada odlaze. Srećni su zbog učešća na programu. Takođe, druge kolege su mi rekle da se korisnici nakon vježbi osjećaju drugačije, bolje, ponašaju se bolje. Ta promjena je na njima vidljiva.“

Socijalna radnica u Domu starih „Grabovac“ Risan: „Program prolazi jako dobro, očigledno je da korisnicima prija. Za ovu aktivnost uopšte nije potrebno da korisnike nagovaramo da idu. Za razliku od bilo koje druge aktivnosti, gdje su određena motivacija, razgovori, objašnjenja uvek potrebni. Sada ih više i ne pratim, ne pozivam ih, ne vraćam ih, oni jednostavno sami idu.

Takođe, uopšte ne opada broj prisutnih, jer program već jako dugo traje. Nekoliko ljudi ne ide redovno, ali program i dalje traje. Zato smatram da je sve jako dobro prošlo.“

Navodili su da nijesu prošli čitav program. Iako su naveli da nijesu prošli čitav program, nijesu imali primjedbe na koncept programa već da su se povremeno uključivali iz drugih razloga. Neki od zaposlenih misle da nijesu bili blagovremeno obavješteni o Programu, što im je onemogućilo da usklade svoje potrebe i mogućnosti, te stoga nisu bili više uključeni u Program. Ono što se moglo zaključiti iz prethodne analize evaluacionih upitnika i razgovora, je da većina nedostataka i ograničenja koje navode učesnici Programa i zaposleni, nije vezana za sam Program. Tokom procesa realizacije “fallow ups“ aktivnosti (nakon programa rehabilitacije i reintegracije, učesnici će imati fallow ups aktivnosti, što su dodatne sesije programa kojima će se efekti produbljivati i ljudi na tehnike navikavati, a koje će se ponuditi kao mogućnost kontinuirano i van ovih ustanova, zajedno sa AOL članuovima koji se redovno okupljaju da grupno vježbaju AOL tehnike u MZ Dobrota) u martu, aprilu, maju i junu zaposleni su bili angažovani na svojim redovnim zadacima tako da se nijesu pridruživali vježbanju. Njihov angažman se sastojao da dovedu i odvedu korisnike i grupe, koji nijesu samostalni, na vježbanje. U trenucima susreta sa simpatijom reaguju na komentare korisnika o tome da "rade yogu" ali kao razlog da istima ne mogu prisustvovati navode da su prezaposleni na odjeljenjima.

U direktnom razgovoru / sastanku kojeg su realizatori imali sa direktorom i zaposlenima, pojašnjeno je da program projekta nije zabava i ispunjavanje slobodnog vremena korisnika, već da uz pomoć zaposlenih korisnici dobiju najbolje. Sa ovim su se u potpunosti slažili jer svakodnevno dobijaju pozitivne informacije o Programu od korisnika. Zaposleni međusobno razgovaraju / direktor, zaposleni u socijalnoj službi, kao i sestre na odjeljenjima koje dovode korisnike na vježbe. Zaposleni treba da se brinu o sebi i da će na taj način doprinjeti kvalitetu usluge koju pružaju veoma osjetljivoj grupi korisnika. Od strane trenera, zaposlenima je predlagano da probaju sa praksom aktivnih pauza tokom radnog vremena, kako bi podigli energiju, osnažili se u obavljanju svakodnevnih aktivnosti na poslu, u porodici i društvu. Ukazano je zaposlenima od strane realizatora projekta na eventualni problem prihvatanja "novog" (osjetljivost prema nepoznatom) kod zaposlenih, i da predrasude

zajedno razbijamo, posebno imajući u vidu da su zaposleni pretežno mladi. Od najvećeg značaja je bilo to da su se složili oko toga da imaju zajednički cilj i zaposleni i realizatori projekta i da u skladu sa time zajednički razmišljaju kako da Projekat postane održiv i da tome daju zajednički doprinos svako u okviru svojih ingerencija.

Psihološki efekti koje ostvaruje ovaj projekat jesu značajni za učesnike koji su korisnici Doma starih, po mišljenju odredjenog broja zaposlenih. Pri razgovoru sa učesnicima, neki izjavljuju da već koriste tehnike disanja pri kriznim situacijama ili stresnim momentima, što je izuzetno značajno, obzirom da većina učesnika ima dosta zdravstvenih problema, i podložniji su stresnim situacijama. Jedna od učesnica programa je u razgovoru navela da iako je sa odjeljenja palijative da vježba sama svaki dan i da se totalno drugačije osjeća. Moj lični doživljaj je bio da joj lice drugačije izgleda, nema grč koji je ranije uslovljavao i izraz lica U skladu sa njihovim kapacitetima, motivisanošću, kao i zdravstvenim stanjem ovaj projekat će na svaku individuu ostaviti uticaj kao i želju za daljom aktivacijom. Timski rad, a pritom i fokusiranje kao i osvješćivanje značaja mentalnog zdravlja za svakog učesnika nešto je što projekat Art of living izdvaja od drugih projekata. Jedina primjedba bila bi da vježbe budu više prilagođene grupi, odnosno kapacitetima učesnika, obzirom da u ustanovi postoje različite strukture ljudi, kao i ljudi sa različitim psihofizičkim sposobnostima.

Prateći aktivnosti u radionicama moglo se zaključiti da učesnicima prijaju ove aktivnosti, da ih čine raspoloženim, a istovremeno da nema nikakvih pokazatelja da na bilo koji način narušava njihov ustaljeni obrazac funkcionisanja. Sticao se utisak da im prija strukturiranost i predvidivost. Do samog kraja programa zainteresovanost je ostala na djelimično istom nivou, što samo po sebi govori o tome da je Art of living značio korisnicima. Tehnike disanja kao i njihova pomoć pri ovladavanju stresom i u kriznim situacijama nešto je što je izuzetno značajno za populaciju koja se nalazi na smještaju. Sigurna sam da će neke od tehnika, koje su prigodne grupi, učesnici nastaviti da koriste, u skladu sa svojim mogućnostima i kapacitetima.

Pored navedenih ciljeva projekta evaluacijom se željelo utvrditi da li je kroz realizovane programe projekta se promovisala humana i sigurna klima sa povećanim poštovanjem ljudskih prava, u institucijama koje brinu o starijim ljudima. Evaluacijom je utvrđeno da su poštovana ljudska prava u svim segmentima rada i da su učesnici sve tri ciljne grupe imali pravo izbora i odlučivanja. Realizatori projekta su im bili dostupni i na profesionalan način u skladu sa svojim kompetencijama bili podrška u realizaciji projektnih aktivnosti.

Evaluacijom pored navedenog se utvrđuje da li se kroz program projektnih aktivnosti uspjela povećati svijest javnosti i osjetljivost na prava starijih ljudi i koristi mjera rehabilitacije. Evaluatorka je stekla utisak da su vježbe doprinosile emocionalnoj, mentalnoj i fizičkoj dobrobiti, a samim tim i jedanom od ključnih elemenata ličnog rasta i razvoja. Neki od učesnika u intervjuima su to prepoznavali dok neki od učesnika su verbalizovali značaj druženja, emocionalnog transfera u grupi, organizovanog dijela slobodnog vremena, prepoznali neki inovativni pristup potrebama korisnika.

Zaposleni u Centru za socijalni rad, rade u uslovima koji su prostorno neadekvatni, naročito u Budvi, gde je u pitanju 10-ak m². Oni neće imati priliku da obučavaju korisnike, ali su imali priliku da se upoznaju sa programom i eventualno zakluče kojim sve kategorijama ljudi koji im se obraćaju za pomoć, može koristiti. Neki od komentara zaposlenih u JU Centru za socijalni rad za opštinu Kotor i Budva najbolje predstavljaju važnost projekta: „Moj prvi susret sa Art of Living programom je bio na promociji njihovog projekta sa korisnicima Psihijatrije u Kotoru. Moj utisak je

bio vrlo pozitivan, bila je naka dobra atmosfera na toj promociji. A pošto su bili prisutni i korisnici, videlo se da su bili zadovoljni, da im je bilo jasno da program ima značaja za njih.

Iako se sama ne bavim jogom, ideja da isti program prođu i korisnici Doma starih u Risnu mi je delovala dobro. Stariji ljudi su željni novina, a nema toliko puno novog što bi im se moglo ponuditi, zbog njihovih godina i zdravstvenog stanja. A Art of living program je lagan za izvođenje i timski je, što je veoma bitno, jer mnogi korisnici nemaju porodice ili ih ne sreću često koliko bi oni želeli.

Dok sam sama vežbala, trudila sam se da se što više opustim, smatram da deluje opuštajuće i mentalno i telesno. I ostalim zaposlenima je prijalo, a i komentari nakon programa su bili vrlo pozitivni. Ovaj program je za nas značajan i kao pauza na poslu i kao team building, neohodan zbog vrlo stresnog rada, i po obimu i po vrsti.

Smatram da bi bilo dobro da se ovaj program primjeni i sa ljudima u nasilju, porodicama sa decom ometenom u razvoju, naročito sa autizmom, sa ljudima i porodicama osoba sa stečenim invaliditetom.“

Zdrava hrana i piće, kao dio uobičajenog na AOL programima, bili su posluženi tokom programa rehabilitacije i reintegracije i tokom promocija, kao iskustvo da zdravo može da bude i ukusno i sa porukom da je zdravo potreban izbor svih, van i u institucijama, u smislu lako dostupne preventive.

Uzimajući u obzir njegove rezultate, sa sigurnošću se može reći da predstavlja pravi primjer kako treba da se unaprijedi kvalitet života starih osoba koje su u sistemu socijalne zaštite njegujući zdrave stilove života kroz primjenu tehnika disanja, vježbi za tijelo, relaksacije i zdrave ishrane. Ovakav projekat očigledno doprinosi promjeni razmišljanja i ponašanja ciljne grupe, ali i krajnjih korisnika u kontekstu njegovanja zdravih stilova života. Korisnici smatraju da bi starost mogla biti kvalitetnija.

U ovom trenutku, procjenu uticaja projekta nije moguće dati za duži vremenski period, ali je prisutan utisak da će se projekat pozitivno odraziti na društveni i zdravstveni, socijalni i emocionalni kontekst u kome je implementiran.

Naime, učesnici projekta na sva tri nivoa sada vjeruju da bi to moglo da se promijeni ukoliko bude još ovakvih i sličnih prilika.

ODRŽIVOST

Održivost je takođe dugoročna mjera pa evaluacija može dati samo određene pretpostavke o tome da li će se postići rezultati održati u budućnosti.

Imajući u vidu pozitivne efekte do kojih dolazi implementacijom projekta kakav je ”Pružanje podrške u oblasti rehabilitacije i reintegracije starih ljudi u okviru socijalne zaštite, potrebno bi bilo i da se sistemski obezbijede uslovi za nastavak ove vrste aktivnosti u svakodnevnom funkcionisanju korisnika doma tako i zaposlenih u domu i u centru.

Dobrobiti od projekta vjerovatno će se održati i unaprjeđivati u narednom periodu, jer su kroz sprovedene aktivnosti stvorene osnove za buduće aktivnosti koje će imati dinamiku i stalnost i postati dio životnog stila krajnje ciljne grupe u skladu sa njihovim kapacitetima i potrebama. Realizatorka

programa g-đa Zorana Milošević je ranije dobila poziv od prethodnog direktora da nastavi sa dolascima jednom nedeljno, što je jako dobro i predstavlja korak dalje, a cilj je da po završetku projekta se obezbijedi i dogovor da neko od zaposlenih nastavi sa grupnim vježbama. Planiran je sastanak sa novom direktorkom Doma starih i to će biti jedna od tema susreta.

Partnerstvo nosioca projekta sa Institutom za medije Crne Gore je vezano za svu saradnju sa medijima: medijske objave, seminar za novinare, a direktorka Instituta je prisustvovala promocijama u Bijelom Polju i Pljevljima, kako bi skrenula pažnju na važnost adekvatnog izveštavanja kada je riječ o osjetljivim grupama ljudi. Potpisivanje memoranduma o saradnji realizovalo se kroz pokazanu odgovornost i senzibilitet za aktivnosti koje vode razvoju inovativnog programa u oblasti socijalne zaštite u lokalnoj zajednici, a može se posmatrati kao dodatni faktor koji učvršćuje održivost.

Posebnu pažnju treba posvetiti pronalaženju izvora finansiranja, kako bi se osigurala održivost, ali svakako jedan od sljedećih ciljeva na nivou Doma i Centra za socijalni rad da bude obezbjeđena podrška za usluge koje se zasnivaju na rezultatima ovoga projekta.

ZAKLJUČCI I PREPORUKE

Evaluacija je pokazala da je projekat zaista bio potreban ustanovama socijalne zaštite kao što je i menadžment Doma starih i Centra na samom početku realizacije ovog projekta i smatrao. Vrlo je vidljivo da je projekat dizajniran na osnovu stvarnih potreba starijih osoba odnosno njihovih potreba prepoznatih u zajednici u kojoj borave. Prepoznat je i visok stepen interesovanja za korišćenjem programa projekta od strane starih lica koja borave u Domu.

Činjenica da su dosadašnji korisnici programa (korisnici usluga Doma za stare) pokazali izuzetno interesovanje za nastavak rada u ovom programu kao i izkazivanje želje za nastavak jasan je pokazatelj dodatnih vrijednosti i uticaja projekta.

Evaluacija je pokazala da je ciljna grupa obuhvaćena projektom odgovarajuća grupa korisnika za ovaj vid socijalne usluge. Evaluacija je pokazala i da je projekat bio potreban ne samo korisnicima Doma kao ciljnoj grupi, već i zaposlenima u Domu i u Centru za socijalni rad za opštine Kotor i Budva, kao i cjelokupnoj lokalnoj zajednici, bez obzira na određeno prisustvo otpora kod pojedinih zaposlenih.

Ovaj program bi trebalo inkorporirati u svakodnevni život korisnika i da to bude kontinuirana aktivnost. Kako bi se ovo moglo realizovati važno bi bilo da se motivišu svi zaposleni i da učestvuju u realizaciji programskih aktivnosti u okviru svojih uloga, koji bi unaprijedili mentalno i fizičko zdravlje korisnika. Bilo bi veoma važno za stare osobe koje su bili učesnici u programu uz podršku zaposlenih da animiraju i ostale korisnike za primjenu ovih metoda i tehnika u svom životu zbog poboljšanja kvaliteta života.

Od zaposlenih u Domu koji su intervjuisani vrlo mali broj je zainteresovan da se uključi u edukaciju, što znači da nisu motivisani ni da budu nosioci ovih aktivnosti kako bi ih učinili održivim i kad se Program završi što može biti rizik za održivost programa u ustanovi. Lični utisci evaluatorke

su takvi da u toku realizacije projekta je došlo do promjene menadžmenta što je uticalo na cjelokupnu klimu i atmosferu među zaposlenima u Domu. Ima se utisak da su bili zaokupljeni tim dešavanjima a projekat u kom su bili uključeni im je bio teret što zbog nemotivisanosti, što zbog velikog broja obaveza. Neki od zaposlenih nijesu bili dovoljno upoznati sa Programom.

Tokom praćenja programskih aktivnosti imao se utisak da učesnici (korisnici Doma starih) su pripremljeni za aktivnosti, čak da je većina njih dolazila nekoliko minuta ranije, imali su topao odnos sa trenerom. Bilo bi važno da unutar institucije bude određena jedna ili dvije osobe koje bi bile zadužene da kordiniraju nastavkom aktivnosti.

Dio implementacije projekta se odnosio na medijsku kampanju kao i intenzivnu komunikaciju sa novinarima kroz trodnevne radionice u trajanju od po tri sata. Radionice su realizovane sa ciljem iskustvenog rada primjene tehnika disanja i fizičkih aktivnosti kako bi bili sami novinari senzibilisani za promiciju ovakvih programa kao važnih za zdrave stilove života.

Iako program daje dobre rezultate važno je da i dalje aktivnosti imaju stalnost, predvidivost i dinamiku kako se ne bi desilo da sa završetkom projekta prestanu aktivnosti ili se nastave realizovati fragmentarno.

U odnosu na postignute rezultate, projekat je ispunio svoje ciljeve. Ako se uzme u obzir interesovanje korisnika za učestvovanje u programu gdje je broj učesnika gotovo bio isti za čitavo vrijeme trajanja, evidentno je da je projekat doprinio povećanju povjerenja ove populacije u institucije sistema, a svakako je glavni rezultat što se reflektovao uticaj sveobuhvatnog programa koji nudi inovativne i efikasne alate sa višestrukim dobrobitima. Svi intervjuisani zaposleni smatraju da je program imao vrlo značajan neposredni uticaj na korisnike koji borave u Domu.

Javne ustanove socijalne zaštite koje obezbjeđuju usluge socijalne zaštite starijih su, prije svega, centri za socijalni rad i javne ustanove socijalne zaštite koje pružaju uslugu smještaja. Ovim projektom povezale su se ove srodne ustanove, koje na istoj teritoriji brinu o starijim ljudima, JU Dom starih Grabovac u Risnu i JU Centar za socijalni rad za opštine Kotor i Budva. Zaposleni obje ustanove su prošli edukaciju kojom su se proširile njihove kompetencije u radu sa starijim ljudima, a korisnici obje ustanove su imali priliku da se osnaže i dobiju novu priliku za ispunjenje vrijeme tokom dana.

Preporuke:

- Što više medijski objašnjavati svrhu postojanja ovakvog programa kako na lokalnom nivou tako i na nacionalnom
- Iznaci način za aktivnije učešće Doma i Centra za socijalni rad u realizaciji plana i programa ovog projekta
- Nastaviti proces povezivanja i međusobne saradnje institucija na lokalnom nivou u cilju ostvarivanja podrške za nastavak rada programa.
- Ojačati kapacitete / stručni kadar u Domu za kvalitetan rad kao i za sopstveni angažman za nastavak primjene programa
- Sprovoditi u kontinuitetu medijsku posjećenost korisnika u cilju što bolje informisanosti javnosti.

- Raditi na edukaciji zaposlenih u smislu prepoznavanja važnosti ovakvih programa zbog njih samih u smislu jačanja profesionalnih kompetenci u cilju povećanja otpornosti na stres, poboljšanja vještina za rješavanje izazovnih situacija i ukupnog fokusa, zdravlja i zadovoljstva na radnom mjestu. Oni tako postaju osnova održivosti programa.

Rezultati evaluacije se mogu koristiti u različitim aktivnostima i na različitim nivoima u javnom interesu, posebno u izradi Lokalnih akcionih planova za stare u svim opštinama.

Na samom kraju realizacije projekta organizovano je predstavljanje programa u tri grada gdje postoje Domovi za stare, korisnicima i zaposlenima i to u Risnu, Pljevljima, Bijelom Polju kao i u tim gradovima u Centrima za socijalni rad.

Završnica projekta predstavljala je održana pres konferencija u Kotoru za opštu javnost kojom su lokalnoj sredini i široj javnosti predstavljeni razlozi i ciljevi projekta, produbljeno učešćem samih korisnika programa kao i vizuelno obogaćeno videom o čitavom toku projekta.

02.07.2022. godina

Bijelo Polje

Projekat evaluirala

mr Vesna Minić, psiholog

direktorica Centra za socijalni rad